

Türk Cumhuriyetlerinin Ulusal Güçlerinin Entegrasyon İçi ve Küresel Düzeyde Pazarlanması

Muhittin Karabulut, Beykent Üniversitesi
Tuğba Karabulut, İstanbul Ticaret Üniversitesi

Abstract

Marketing of the National Power of the Turkic Republics in the Integration and Global Levels

The purpose of the paper: The purpose of this paper is to enhance the power and its sustainability of the synergies within the Turkic Republics (TRs7) including Turkey and to develop the integration of marketing activities within the near and far a competitive global environment with the FTA (the free trade area). With this in mind, the content of this paper would be as follows: The current states of physical, human, economic/financial, technical information systems of Turkic Republics that make up the national factors are examined. Likewise, the level of attractiveness of the global environment among the Turkic Republics is analyzed. As levels of power and attractiveness of this opportunity and threat assessments are possible, the Turkic Republics in search of integration such as the FTA, the environment and global approach focuses on the possible marketing strategies.

JEL Code: M31

1 Türk Cumhuriyetleri ve Olası Serbest Ticaret Bölgesi

Bu çalışmamızda, eski ve yeni Türk Cumhuriyetleri'nin serbest bir ekonomik bölge oluşturabilme ve ulusal kaynaklarını kendi aralarında ve küresel pazarda rekabetçi olarak pazarlayarak ulusal büyüme, kalkınma ve toplumsal refahlarını birlikte arttırabilme potansiyeli değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda, yeni Türk Cumhuriyetleri'nin kapitalizm sürecini öğrenme aşamasında olmaları, yer altı ve yer üstü kaynaklarının genelde mevcut ve potansiyeli yüksek zenginliği, özel sektörün ve satın alma gücünün zayıflığı ve fiziki/coğrafi pazara açılma engellerinin bulunması vb. durumlar, bu ülkelerin tek başlarına küresel pazarda faktör koşullarını kendi lehlerine dönüştürme konusunda nispeten yetersiz kalmalarının toplumsal refahı geciktirme etkisi yarattığı söylenebilir. Fazla uzun olmasa da Türkiye'nin, kapitalizmi öğrenme sürecine daha önce başlamış ve muhtelif deneyimler yaşamış olması, yeni Türk Cumhuriyetleri için bir "test pazarı" oluşturarak öğrenme süreçleri aşamalarını kısaltabilir.

Bu çalışmada, Türk Cumhuriyetleri'nin ulusal mevcut ve potansiyel kaynaklarının rekabetçi üstünlüğünü sağlayarak toplumsal refahlarını arttırabilmeleri için küresel rekabetçi bir konuma ve "ürüne" dönüşebilmeleri beklenir. Bu ülkelerin serbest bir ticaret bölgesi oluşturmaları ve bu entegre ulusal güçlerinin yeniden konumlandırılması ile oluşturacakları yeni imajla kendi aralarında, çevre ve küresel pazarda, yaratılabilecek sinerjinin orijin etkisiyle mevcut ve yeni ürün ve markalarını rekabetçi bir konuma eriştirerek pazarlamaları gereği üzerinde durulmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan (1990-1991) yeni Türk devletlerinin kendi aralarında ve Türkiye ile duygusal yaklaşımlar ve ikili bazı anlaşmalar dışında, örgütsel bir bütünlük sergileyemedikleri söylenebilir. Böylesi bir bütünlükten yoksunluk, Türk Cumhuriyetleri (TC7: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkiye ve Türkmenistan) için kendi aralarında ve küresel ölçekte bir sinerji kaybı ve geciken refah değeri olarak nitelendirilebilir. Nitekim birçok devlet, ekonomik (NAFTA gibi) veya ekonomik ve siyasi birlik (Avrupa Birliği=EC gibi) temelinde birleşmeye çalışmaktadır. Bu konuda, yeni Türk Cumhuriyetleri ve İslam ülkeleri ekonomik veya siyasi bir

güç oluşturabilecek sistematik bir bütünlük sergileyememektedirler. Buna karşın, petrol üreticisi ülkelerle gelişen (emerging) ülkelerin dünya GSMH içindeki payı giderek artarken ABD ve AB'nin payı trend görünümü olarak azalmaktadır (Lane and Milesi-Ferretti, 2007). Bu durum, küresel ölçekte bir gelir kayması, klasik üretim ve tüketim merkezlerinin giderek sorunlu hale dönüşeceği anlamına da gelir. Bu trendin bir diğer anlamı da TC7'nin Avrupa ve ABD pazarının daralması, doğusundaki rekabetçi güçlerin ise artması beklenebilir.

TC7'nin ulusal faktörlerini kendi aralarında, yakın çevre ülkelerde ve küresel pazarda rekabetçi değerlerle pazarlayabilmeleri için birlikte bir güç oluşturmaları gereği varsayımından hareketle iki varsayımda bulunabiliriz:

- a. Türk Cumhuriyetleri (TC7) kendi aralarında bir serbest ticaret bölgesi/birliği (STB) oluşturamazlar.
- b. Türk Cumhuriyetleri kendi aralarında bir serbest ticaret birliği/STB oluşturabilirler.

TC7'nin bir STB oluşturamazlar varsayımını düşündürebilecek hususlar şu şekilde belirtilebilir:

- a. Başarısız Sovyetler Birliği deneyimi ve bunun geride bıraktığı yoksunluklar,
- b. Fiziki/coğrafi engeller (tam bir sürdürülebilir birlik için Türkiye ile veya Türkiyesiz en büyük engel),
- c. Birleşik Devletler Topluluğu/BDT, bazı politik ve askeri işbirlikleri, Türkiye'nin AB üyelik girişimi ve gümrük birliği (olası tepkiler) ,
- d. Gelişmiş ve nispeten kaynak farklılıkları, hatalı kısa ve uzun dönemli fayda- maliyet analizleri,
- e. Serbest ticari bölge oluşturma konusunda misyon, vizyon, amaç ve motivasyon noksanlıkları,
- f. Kendi ve bazı komşularıyla bazı iç ve sosyo-politik sorunları,
- g. STB misyonu ve vizyonunu uygulamaya aktaracak entegre önderlik noksanlığı,
- h. Çevresel ekonomi-politik engeller vb.

TC7'nin bir serbest ticaret birliği/STB oluşturabilirler alternatif varsayımını geçerli kılacak hususlar ise, şu şekilde belirtilebilir:

- a. Türk Cumhuriyetleri'nin potansiyel gücü, sinerji kayıpları yaşamaktadır (Türkmenistan gazı örneği) ve kaynakları, kendi aralarında, çevre ülkelerde ve küresel ölçekte yeterince değerlendirilememektedir,
- b. Kaynaklarının ve potansiyel güçlerinin rekabetçi olarak değerlendirilememesi ilgili ülkeler ve vatandaşları için refah ve yaşam kalitesi kaybı yaratabilmektedir,
- c. STB'nin gerçekleştirilmesi halinde oluşacak global güç, iç ve çevresel fiziki engellerle politik çevresel engellerin aşılmasını kolaylaştırabilir,
- d. Bugün TC7'nin bir kaç birbirlerinin lehçelerini anlamasalar da ortak bir tarihi geçmiş, uygun sosyo-kültürel birliktelik ve benzerliklerle coğrafi yakınlık bulunmaktadır. Uluslararası pazarlamada, bu kültürel benzerlik ve yakınlık başlı başına önemli bir etkidir. Nitekim ekonomik olgular, sadece arz ve talebin değil kültürel bir evrim sürecinin de sonucudur (Goldschmidt, 2006).
- e. STB, TC7'lerin mevcut ikili ilişkilerini daha da anlamlı hale getirebilir ve diğer bölgesel birlikler karşısında pazarlık/rekabet gücünü arttırabilir: Böylesi bir birlikle AB, Türkiye üzerinden Çin sınırına erişebileceği gibi, TC7, Türkiye üzerinden AB ve diğer pazarlara erişebilir.
- f. STB halinde, TC7'nin gelişmiş farklılıklarını önleyici finansal ve ekonomik dar boğazların aşılmasında iyileştirici programlar geliştirip yürürlüğe koyabilir. Esasen bu, böylesi bir birlikteliğin çalışabilmesi için de gereklidir. Nitekim AB, Doğu Avrupa Ülkeleriyle AB arasındaki gelişmişlik farklarını gidermek için, etkin işbirliği,

ekonomik ve sosyal hayatta reform, -aşamalı-serbest rekabet, yapısal fonlar, modern teknoloji transferi vb. içeriğe sahip böylesi bir programı yürürlüğe koymuştur (Zaman, 2008).

- g. Halkın yaşam kalitesi ve ülkelerin refah düzeyini arttırmak ve kaynaklarının sömürülmesini veya atıl durumda kalmasını önleme güdüsü ve kültürel birliktelik, STB misyonu ve vizyonunu uygulamaya aktaracak entegre önderliğe rehberlik edebilecek ve iç sorunların aşılmasını da kolaylaştırabilecek önemli bir etkidir (*).

TC7 için STB, bu ülkelerin üretim faktör ve kaynaklarına rekabetçi işlerlik kazandırabilmek ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak açısından elzem olduğu söylenebilir. Böylesi bir STB, bu ülke kaynak ve faktörlerine akışkanlık sağlayarak, ürün ve markalarına yönelik orijin özellikli yeni bir güven kimliği, imaj ve rekabetçi bir konum kazandırabilecektir. TC7'nin Porter'ın ulusal rekabetçi üstünlük faktörleri (Porter, 1990) arasında saydığı faktör şartlarından yer altı ve üstü kaynakları, kısa ve uzun vadede, genelde, zengin bir görünüm çizmesine rağmen, bunları harekete geçirecek diğer bir üstünlük faktörü olan destek endüstriler yeterli olmadığı gibi, gelirden kaynaklanan iç talep şartları da nispeten zayıftır. Öte yandan diğer bir faktör şart olarak nitelendirilebilecek firma stratejileri, örgütsel yapı ve rekabetçi güç, genelde kapitalizm sürecine yeni geçilmesi nedeniyle nispeten zayıftır. Firmaları üstün başarıya erdiren faktörler arasında sayılabilecek (McKinsey'in 7-S modeli) strateji, sistem, örgütsel yapı, insan kaynakları ve bunların küresel rekabetçi hünerleri ve paylaşılan örgütsel kültürel değerler (Peters and Waterman,1984) itibariyle de nispeten yetersizlikler olduğu açıktır. Öte yandan, TC7'lerin, devlet ve diğer kurumların ulusal üstünlüğü firmalar eliyle arttırıcı destekleyici tutumlarının da nispeten kısıtlı olduğu söylenebilir.

Avrupa ekonomik topluluğu/AET, NAFTA, ASEAN ve Gulf İşbirliği Konseyi vb. örneklerinde de görüldüğü gibi, güçlü bir misyon, vizyon ile politik motivasyonla uzun vadeli fayda ve maliyet analizleriyle ortak refah ve yaşam kalitesini arttırıcı bölgesel serbest ticaret anlaşmalarının uygun bir süreç izlenmesi halinde başarılı oldukları görülmektedir. Bu süreç amaç, gümrük/tarifeler, ürünel kaynakların ve yatırım/ortaklık sermaye hareketlerinin mobilitesi, özel ilgi, kendi para politikalarına özen, orijin esaslı ekonomik politikaların koordinasyonu, birliğin entegrasyon düzeyi, gümrük birliğine (Gulf, gümrük birliği çalışmalarına 21 -2002'de-, ortak pazar çalışmalarına 26 yıl sonra erişebilmiştir; ancak günümüzde bu sürenin daha kısa olması beklenir. Nitekim, 50 yıldan beri AB kapısında bekletilen Türkiye değil, 1991'den sonra bağımsızlığına kavuşan ve daha elverişsiz koşullarda olan Doğu Avrupa ülkeleri AB'ye alınmıştır.) doğru mevcut ve gelecek ticari faaliyetlerin entegre koordinasyonu biçiminde gerçekleştirilebilir. Sonuçta OECD performans göstergeleri değerlendirmelerine de konu olduğu gibi, ilk aşamada şu hususlar gerçekleştirilebilir: İç ve dış ticaretin artırılması, kendi aralarında ve diğer yabancı sermaye akışının artması, ortak yatırımların gerçekleştirilmesi ve yeni-teknolojilerin artması. Gulf'de bu göstergelerde başarı sağlanmıştır (Hossain and Naser, 2008). Daha ziyade coğrafi yakınlığı olan devletlerin serbest ticaret ve gümrük birlikleri oluşturduğu belirtilirken, AB'nin Güney Kore ile serbest ticaret birliği oluşturmak üzere olduğu da görülmektedir(**).

2 Türk Cumhuriyetleri ve Serbest Ticaret Birliği

Türk Cumhuriyetleri/TC7'nin, küresel ölçekte hak etmeleri gereken refah düzeyine erişebilmeleri için, mevcut ve potansiyel ekonomik güçlerinin kendi aralarında ve küresel pazarlarda rekabetçi değerde akışkan hale dönüştürülmesi gerekir. Yeni Türk devletlerinin lojistik sorunları, başlangıçtaki mali ve yönetsel deneyim yetersizlikleri, kendi aralarındaki ekonomik ilişkilerde ve küresel pazarlarda etkinliklerini sınırlayabilmektedir.

Türk cumhuriyetleri, genelde, birincil veya ikincil komşularının fiziki/coğrafi ve politik kısılcında bulunmaktadır. Bu kelepçenin ekonomi-politik amaçlarla sıkılması veya önemli bir dış ticaret ortağının krize girmesi haline, birçok örnekte görüldüğü gibi (Türkmenistan-Rusya, Azerbaycan-Ermenistan/Rusya, Rusya krizinde Kazakistan ekonomisindeki daralma vb.), ilgili

ülkede, “fırtınalar” yaratılabilmektedir. Türkiye, bu kelepçenin kırılmasında, çok önemli bir rol oynayabilme potansiyeline sahiptir.

TC7'nin oluşturabilecekleri bir serbest ticaret bölgesi/birliği (STB), bir tür ekonomik alt yapı entegrasyonu /“piggyback” etkisiyle yaratılabilecek sinerjiyle bu ülkelerin kaynaklarının küresel rekabetçi değerde akışkanlığı sağlanarak refah düzeyleri arttırılabilir. TC7- STB oluşumu, bu ülkelerin tıpkı bir ürün/marka gibi, imaj ve “marka” değerini rekabetçi olarak arttırabilecektir. Bu bakımdan, TC7'nin rekabetçi toplam faktör yetkinliği iyileştirilerek kendi iç pazarında ve küresel alanda rekabetçi değeri iyileştirilebilmelidir. STB gerçekleştirilebilirse, bu ülkelerin küresel pazarda “ütölmeleri” (kaybedenlerden olma durumları) ve sadece “petrol, gaz, inşaat ve maden” /PGİM olarak görölmeleri de nispeten önlenebilecektir. Ülkelerin küresel rekabetçi değerde kaynaklarının doğru ve entegre bir biçimde harekete geçirilebilmesi için STB etkin örgütsel işleyişi yanında, asıl unsurun rekabetçi teknolojilere, mikro ölçekte özendirici uygun girişimci yatırımlara, bunların düzeyine, verimliliğine (Economidio, et al., 2006), işbirliklerine, uygun pazarlama kanalı ve faaliyetlerine ihtiyaç olabilecektir. Mikro ölçekli girişimlerde doğru girişim, ortaklık ve stratejik işbirlikleriyle bunların etkin yönetimi birlikte başarılabilir. (Karabulut ve Karabulut, 2010). Makro açıdan doğru oluşturulan ve etkin işletilen entegre büyüklüğün/STB'in daha iyi olabilmesi için mikro ölçekte küçüklerin de (girişimcilerin ve firmaların) doğru ve etkin çalışabilmesi gerekir.

Entegrasyon teorileri açısından konu irdelenecek olursa, ülkeler arasında organik ve yapısal entegrasyon, ekonomik büyüme faktörlerinin sinerjik entegrasyonu kısa ve uzun dönemde büyümenin, ekonomik yararın (üretim ve refahın) ve ülke refahının arttığı görölmektedir (Theodoropoulos and Vojinovic, 2005). Bilindiği gibi, uluslar arası ekonomik eksenli entegrasyonları aşamaları serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik (Kegan and Green, 2008) ve nihayet siyasi birlik sürecini izleyebilmektedir. AB (Avrupa Birliği), bunu siyasi birlik aşamasına da aktarmıştır. Azerbaycan'ın AB'ye ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütüne) kabul için yaptığı girişimlerde ilk aşamada entelektüel mülkiyet/kanunlar, uluslar arası ticaret/standardizasyon/teknik sistemleri, kalite sertifikasyon uyumu ve prosedürleri ve yatırım rejimi, vergi vb düzenleme istekleri ve özellikle DTÖ ile muhtelif çalışma gurupları görüşmeleri, soru ve cevap listeleriyle karşılaşmış ve on yıllık bir süreçte (1996-2006) ABD destekli çalışmalara rağmen, Azerbaycan'ın ekonomik ve politikada yeni bir anlayış düzlemine geçmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (Kavass, 2008).

Türk Cumhuriyetlerinin ulusal güç faktörlerini oluşturan faktör koşullarının küresel ölçekte pazarlanabilmesi için bunların öncelikle kendi aralarında örgütlü ekonomik bir birliğe dönüşerek bir güç oluşturmaları, bu gücün yeniden konumlandırılması, üretkenliklerini teknolojik /ARGE esaslı olarak yenilenmeleri, STB faktörlerine ve ürünlerine dönük orijin imajı kuvvetlendirilebilmelidir. Yeniden konumlandırılmış bu birleşik ekonominin kendi içinde ürün ve yatırım akışkanlığının sağlanması ve çıktılarının küresel alana rekabetçi değerlerle sunumu gerçekleştirilerek ülke refahlarının ve vatandaşlarının yaşam kalitesinin artırılması beklenir. Böylesi yeni bir ekonomik gücün oluşturulabilmesi için ülkeler arasında tarihi bir geçmişin ve nispeten uygun bir sosyo-kültürel atmosferin olduğu ve bu atmosferi değerlendirecek vizyoner politik önderlere, demokratik kolektif önderliklere ve ortak bir iradeye ihtiyaç olduğu söylenebilir. Böylesi bir iradenin ortaya konulması halinde, her ülke, birer ekonomik stratejik birim olarak ele alınıp ülkeler kaynakları ve üretkenliklerinin “portföy” tarzı genel bir yönlendirme ve iç ve küresel pazarlama yaklaşımı sergilenebilir.

STB ile TC7'nin küresel ölçekte yeniden konumlandırılmaları sağlanarak, yetkin arz kaynağı olarak imajları güçlendirilerek “akışkanlıkları” arttırılabilecektir. Böylesi bir yeniden konumlandırma ve yaratılacak imaj, bu ülkeler orijinli ürünlere olan talebi olumlu bir biçimde etkileyerek küresel ölçekte ürünleri jenerik konumdan marka düzeyine erişerek “terfilerini” sağlayabilecektir. TC7- STB içi pazarlamada, tüketicilerin ilgili ürünlere ve markalara olan güven geliştirilerek ithalat etkileri de azaltılabilecektir. Bu terfi durumunu, son çeyrek asırda Türkiye'nin kendi iç ve dış pazardaki “Türk Malı/markasına” olan güven “endeksi” gelişmelerinden de görebilmekteyiz. Öte yandan, bu günlerde, Çin'in, “ucuz ve kalitesiz” ürün

üreten ülke imajını terfi ettirme sürecine girdiğini ve küresel markaları üretme gücü ve yeteneğini ön plana çıkararak ülke orijinini iyileştirme sürecine girdiğini görüyoruz.

TC7'lerin kaynaklarını ve ürünlerini pazarlayabilmeleri rekabetçi bir ürün haline dönüşmeleri beklenir. Bu ürünün çekirdeğini, ilk aşamada, serbest ticari bölgesi-birliği oluşturabilir. Böylesi bir birlikte, TC7'ler bir portföy olarak değerlendirilebilir. Bu birliğin oluşturulma ve yayılma süreci şu aşamalardan geçebilir:

Birinci aşama: Türk Cumhuriyetleri Serbest Ticaret Bölgesi Birliği/TC-7 STB

İkinci aşama: Avrasya ekseni genişleme-TC7-STB ve AVRASYA

Üçüncü aşama: TC7-STB ve AB ve Küresel Pazar (***)

Birinci aşama: TC7-STB

1. STB pazarı ve ekonomik politikaları entegre edecek bir misyon, vizyon, amaç ve iradenin ortaya konularak STB örgütünün ve organlarının oluşturulması,
2. Bu vizyon ve irade tek millet-çok devlet eksenine dayalı STB'inde daha iyi bir ekonomi ve toplumsal refah için ülkeler içi/arası etkileşimle kaynaklarının stratejik ve sistematik olarak akışkan hale dönüştürülmesi ve küresel rekabetçi güçlerinin artırılması,
3. Bu vizyon doğrultusunda mevcut durumun değerlendirilmesi, STB'in kuvvetli ve zayıf yönleriyle birliğe ilişkin fırsat ve tehditlerin irdelenmesi,
4. STB'in birlik içi ve dışı kısa, orta ve uzun vadeli ekonomik stratejilerin geliştirilmesi,
5. Kısa vadede başta eğitim olmak üzere sosyal ve kültürel alanlarda kültürel birlik anlayışının kuvvetlendirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) geliştirilip kuvvetlendirilmesi,
6. Kısa ve orta vadede birlik içi kaynakların ve teknolojilerin reorganize edilmesi ve küresel rekabetçi konumlarının artırılması ve bu amaçla ortak fon, ARGE, proje ve yatırımların geliştirilmesi,
7. Kısa ve orta vadede entelektüel sermayenin geliştirilmesi ve STB içi akışkanlığının artırılması ve birlik içi bilgi sistemlerini entegre edebilecek ve kıyaslı araştırmalar yapacak bir (TC7-STBStat)kurumun kurulması,
8. Sosyal ve ekonomik entegrasyon faaliyetleriyle küresel rekabetçi projeleri finanse edecek ve sürdürülebilirliği sağlayabilecek şekilde, ülkelerin GSYİH nispetinde katılımlarıyla bir STB yatırım bankasının (bu banka uluslar arası kaynak sağlamak için proje geliştirmelere ve teminat sağlanmasına destek de olabilir) kurulması,
9. STB içinde ürünlerin tek pazar ekseni mobilitesini arttıracak zaman ekseni ve aşamalı liberal düzenlemelerin geliştirilmesi,
10. STB'in mikro ve sektörel ölçekte küresel rekabetçi stratejik birimler oluşturarak bunların ürünlerini geliştirmelerinin özendirilmesi ve hedef pazarlarda rekabetçi değerlerle pazarlanmasına destek sağlanması. Bu konuda TC7, müşteri değer zincirinde çok önemli birer ilk aşama stratejik ortağı olabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyel bu zincirin dağıtım aşamasında, oluşturulacak stratejik ortaklıklarla ek değer sağlayıcı bir düzleme terfi ettirilebilir.

STB örgütünün oluşturulmasında vizyon, amaç ve iradenin ortaya konulması vakti gelmiş ve geçmektedir. Bu gecikmede başlıca aksaklıklar şu şekilde belirtilebilir:

1. Osmanlı'nın bu coğrafyadan ziyade (16.yy ikinci yarısında Karadeniz ile Hazar'ın birleştirilmesi girişimi tamamlanamamıştır) yönünü başlangıçtan itibaren Batı'ya çevirmesi ve XVII. yy.'dan itibaren de mevcut konumunu korumaya çalışması,
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin uniter devlet yapısını geliştirme sürecinde "yurtta sulh cihanda sulh" yaklaşımıyla komşularını tedirgin edebilecek yaklaşımlardan uzak durması,

3. Sovyetlerin bu devletler üzerinde üççeyrek asırlık hegemonyası,
4. 1990-1991 yılından itibaren bağımsızlığını kazanan Türk devletlerinin varoluş çabasına girişmeleri,
5. Türkiye'nin, 1994'ten itibaren ekonomik krizlerle uğraşması ve bu oluşumlara duygusal destekleri dışında sistematik ve organize bir katkıda bulunamaması ve yapılan maddi katkıların da ilgili ülkelerde çarpan ve hızlandıran etkisi yaratacak şekilde kullanılamaması,
6. Rusya'nın güç kaybını giderip Birleşik Devletler Topluluğu/BDT girişiminde bulunarak inisiyatifi yeniden ele alması,
7. Türkiye'nin, Batı kaynaklı ve enerji odaklı ortak girişimler ve dil-kültür odaklı çabalar dışında, ilişkileri tarafların girişimcilerinin inisiyatifine bırakması, vb.
8. Bu "ayrılıklara" son verilmesi ve ülkeler kaynaklarının ortak refahın artırılmasına doğru bir biçimde tahsis edilmesi ve bunların etkin bir biçimde kullanılması beklenir.

Yaklaşık iki yüz milyon nüfusa, bir buçuk trilyon dolar GSYİH'ya (ppp) ve kıskanılacak kadar zengin yer altı ve üstü doğal kaynaklara sahip Türk Cumhuriyetleri'nde (****) STB için öncelikle vizyoner önderliklere ihtiyaç olduğu söylenebilir. Küresel ölçekte refah düzeyi artırılmış "Tek millet çok devlet" vizyonu etrafında, durup bir değerlendirme yapılarak mevcut durumda nerede bulunduğu ve yakın ve uzak gelecekte nerede olunması gerektiğine cevap aranabilmelidir. Bu soruya cevap verilemediği takdirde, ülkelerin doğal kaynakları egemen güçlerin kontrolü altına girebilir ve daha önceleri ve halen birçok ülke örneğinde olduğu gibi, doğal kaynakları zengin, halkı fakir, refahı düşük ve düşük refahtan bile yeterli payı alamayan halklar, iç karışıklıklarla birbirine düşman ve bölünmüş topluluklar ortaya çıkabilir. Hatta Ruanda/Afrika örneğinde olduğu gibi (Kotler, et al, 2008), ırk ve din farklılığı olmayan bir ülkenin, kendi halkının bir bölümünün ticaret, diğer bölümünün tarımla uğraşmalarını bir ayrımcılık haline getirilip birbirlerine kırdırıldığı bile görülebilmektedir. Buna karşılık, vizyoner önderler sayesinde, AB (Avrupa Birliği), kendi içlerindeki uzun süreli muhtelif savaşlara rağmen, "kömür ve çelik" birlikteliği "çekirdeği" etrafında, yirmi yedi ülkeli beş yüz milyonluk bir birliğe doğru gitmektedir.

AB oluşumu, 1952 Paris antlaşması ve bunu izleyen 1958 Roma Antlaşması esas alınacak olursa, en azından yarım asırlık bir süreçtir ve bir ortak Avrupa pazarı kurmak üzere yola çıkılmıştır (DTM, 1996). Varılan bugünkü aşamada bile, EC başkanı (2008 krizi sonrasında birlik başkanı, Eylül 2010 başlarında) yaptığı bir açıklamada, "ya birlikte kurtulur veya birlikte batarız" demekteydi.

STB'in kuvvetli yönleri ve bazı fırsatlar (****) şu şekilde belirtilebilir:

1. Ortak geçmiş/tarih, dil, kültür ve coğrafi sınırdışlık (Türkiye hariç, Nahcivan veri alınacak olursa),
2. Birçok ülkede, başta enerji olmak üzere, doğal rekabetçi kaynaklar,
3. Eğitilmiş ve yeniden eğitilebilir genç insan gücü,
4. GSYİH'ya göre borçlanma nispetinin düşüklüğü (Türkiye hariç),
5. Bazı ülkelerde (Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan) dış ticaret fazlası,
6. TC7-STB içi pazarın geliştirilebilirliği,
7. Alt yapı yatırımlarının birlikte gerçekleştirilebilirliği,
8. İletişim ve hava ulaşımının nispi uygunluğu ve geliştirilebilirliği,
9. Ortak girişimlerin ve franchising tarzı büyüme potansiyelinin varlığı,
10. TC7-STB içi girdi kaynaklarına duyulan ihtiyaç,
11. Küresel pazarlara birlikte açılabilme olanakları,
12. TC7-STB'in yakın bir gelecekte dünyanın en büyük ekonomisi haline dönüşmesi

beklenen Çin ve Hindistan pazarında aktif rol üstlenmesi olanaklı hale gelebilecektir vb.

TC7-STB'in zayıf yönleri ve bazı tehditler ise:

1. Ülke düzeyinde mevcut bağlantıları ve taahhütleri ve bu bağlantıların muhalefetleri,
2. Alt yapı ve lojistik sorunları ve karadan Türkiye erişiminde politik-fiziksel engeller,
3. GSYİH ve fert başına düşen gelir (min 2.000\$- max. 11.000\$ ppp olarak) yetersizlikleri ve gelir dağılımı dengesizlikleri (GİNİ endeksi),
4. Sektörel farklılıklar (tarım alanında %6-44; sanayi %16-64; hizmetler %34-65). Ancak, bu farklılıklar STB içi pazarı dinamik hale getirebilir.
5. Nüfusa ve GSYİH'a nispetle bütçe düşüklükleri ve Türkiye örneği büyük bütçe açıkları,
6. Bazı ülkelerin (Türkmenistan örneği) GSYİH'ya göre yatırım yetersizlikleri,
7. Bazı ülkelerde (Kırgızistan ve Türkiye) yüksek düzeyde işsizlik,
8. Bazı ülkelerde (Kırgızistan, Tacikistan ve Türkiye) ihracatın ithalatı karşılama nispetinin azalması,
9. Türkiye ve nispeten Kazakistan hariç, dış ticarete konu olan ürün hattı darlığı (enerji ve maden dışı, Kırgızistan ve Tacikistan hariç) ve genelde rekabetçi teknolojik ürün yetersizlikleri,
10. ARGE harcamaları yetersizlikleri,
11. Çocuk ölümlerinin nispi yüksekliği,
12. Çevresel sorunlar ve petro-kimyasal kirlilik,
13. Bazı ülkelerde GSYİH'a göre düşük eğitim harcamaları,
14. Sivil toplum kuruluşu/STK eksiklikleri, bazı sosyal guruplara ve STK'na bazı ülkelerde, komşuluk ilişkilerine zarar verecek kadar muhalif olma,
15. Gümrük mevzuatlarının farklılığı ve sınır geçişleri yolsuzlukları,
16. Uluslar arası örgütlere üyelik ve ilişkilerde deneyim ve lobi noksanlıkları,
17. Rüşvet, yolsuzluk ve kayırmacılıkların ortalama vatandaş aleyhine, gelişmiş ülke standartlarının üstünde yer alması,
18. Önceki bağlantı ve anlaşmaları (Türkiye'nin AB ve gümrük birliği, diğer Cumhuriyetlerin BDT),
19. Kendi güçlerini algılamada ve dışa yönelimlerde yetersizlikler,

Bu dengesizlik ve yetersizlikler (zayıflıklar), STB'in çözmek zorunda olacağı sorunlara ve tehditlere ilişkin gündemi de oluşturacaktır vb.

Öte yandan TC7'nin önemli bir bölümü, yer altı ve üstü doğal kaynakları itibariyle zengin ve fakat ekonomik olarak fakir bir görüntü çizmekte, ekonomik reformları henüz tamamlayamamış, özel sektörü yeterince geliştirilememiş, kontrollü dış ticaret rejimiyle devlete kontrolünde bir ekonomi olma özelliklerini nispeten (özel sektörün GSYİH içinde payı %25-30 payla (***) koruyabilmektedirler (Badykova, 2005). Tacikistan örneğinde olduğu gibi, iç kaynak ve tasarruf yetersizlikleri, büyüme için yabancı yatırımlara olan ihtiyacı arttırmaktadır. TC7'de, bir kaçı dışında (Kazakistan ve nispeten Azerbaycan ve Kırgızistan) uygun bir iç yatırım atmosferi görülmemektedir. Orta Avrupa örneğinde olduğu gibi, GSYİH/büyümenin %10-12 düzeyinde gerçekleştirilebilmesi için yatırımların GSYİH'nın %25-30'u düzeyinde olması beklenir (Asadov, 2007). Öte yandan, bazı TC7'de yatırımdan önce bütçe hazırlama, fonksiyonel, idari ve ekonomik kategorilerle bakımından hazırlanma, içerik ve raporlamaları bakımından da sorunlar olduğu görülmektedir (Makhmutova, 2007). Bu sorunların TC7-STB'nin, gerçekleşmesi sonrasında, ortak çalışmalarıyla kısa sürede aşılabileceği beklenir.

3 Türk Cumhuriyetleri ve Serbest Ticaret Birliği Stratejisi

TC7 eksenli STB eksenli bir sistem, bir üst örgüt ve politikalar oluşturulabilir, örgütsel yapının ve ticari akışkanlığın işleyişi sağlanabilirse, firma ölçeğinde, bu akışkanlığı harekete geçirebilecek bürokrasisi asgariye indirilmiş özendirici politika ve uygulamalara ihtiyaç olabilecektir.

Mevcut ve potansiyel güç değerlendirmeleri dikkate alınacak olursa, TC7-STB için “tek pazar” olma olanakları nispeten çekici hale gelmektedir. Nitekim bir ulusun refahı değerlendirilirken şu dört faktör göz önünde tutulabilmektedir: Doğal (yer altı ve üstü) sermaye, insan sermayesi/verimliliği, sosyal sermaye (toplumu oluşturan aile, kurum ve örgütler) ve fiziki sermaye (donanım değerleri) (Kotler, Jatusripitak ve Maesincee, 2005). TC7’ler arasında bir slogan haline gelen “tek millet, çok devlet” yaklaşımı dikkate alınacak olursa, Porter ve McKinsey S-7 modellerinde de belirtildiği gibi, insan sermayesiyle sosyal ve fiziki/donanım sermayesinin, STB girişiminin gerçekleşmesi sonrasında, iyileştirilmesi gerekecektir. Böylesi bir STB ile TC7 için ülkelerin stratejik konumları ve üretim faktörlerinin küresel rekabetçi değerle pazarlanabilme olanakları geliştirilebilecektir. Diğer bir deyişle TC7’lerin alt ve kurumsal yapılarıyla yatırım, endüstri, ticaret politikalarının geliştirilmesi için stratejik bir adım atılmış olacaktır. Böylesi bir adım, TC7-STB bünyesinde yer alan ve alacak olan mevcut ve yeni girişim ve şirketlerin ulusal refahları artırıcı stratejileri için elverişli bir ortam sağlayabilecektir. Bu amaçla STB olarak, oluşturulacak örgütler ve çalışma guruplarıyla şu analiz yapılabilir:

1. TC7’lerin her birinin ülke içi ve STB içi rekabetçi yapıları ile küresel rekabetçi yapının analizi,
2. TC7 ve küresel güç ve trendlerin olası etkilerinin analizi,
3. TC7STB’nin kapasite ve yeteneklerinin analizi (Kotler, Jatusripitak ve Maesincee, 2005-geliştirme-),
4. Özel sektörün üretim ve pazarlama yetenekleri ve olası stratejilerinin analizi.

Küresel güç ve trendlerin etkisi altında bulunan TC7-STB’nin fiziki kaynaklarının rekabetçi olarak işletilebilirliği, beşeri, mali/ekonomik ve teknik gücünün, bu gün için, genelde, nispeten “vasat” olduğu, iç ve yakın çevresel hedef pazarlarının çekiciliğinin de nispeten vasat olduğu dikkate alınacak olursa, ilk aşamada, yakın gelecekteki potansiyel güç doğrultusunda rekabetçi olarak yeniden konumlandırılarak hedef pazarlar için orijin etkisini güçlendirici bir stratejinin seçilmesi gerektiği söylenebilir. Yeniden konumlandırılmış entegre ülke faktörleri, firma ölçeğinde, genelde, ürün ve marka olarak çeşitlendirme ve farklılaştırma eksenli stratejilerin seçilmesi beklenir.

Olası STB iç pazarının nispi çekiciliği ve ülkelerin fiziki, beşeri, mali ve teknik güçlerinin nispi konumu dikkate alındığında, TC7-STB için orta vadede ortalama düzeyde çeşitlilik sağlayıcı eksenli bir refah artışına dönük bir “tek pazar” oluşturulması ve orta vadede bunun diğer AVRASYA ülkelerine doğru açılımının sağlanması ve tarihi “ipek yolunun” işlerliğinin sağlanması mümkün olabilir. Bu coğrafyada gelişmiş bir TC7-STB, doğal kaynaklarının etkin işletimine, ortak refahın arttırılmasına ve olası iç ve çevresel politik çekişmelerde caydırıcılığa da katkı sağlayabilir. Bu coğrafyada, olası fiziki engellerin aşılabilmesi için İran’ın ve Gürcistan’ın kazanılması, küresel fiziki/lojistik akışkanlığı arttırabilecektir.

Entegrasyon içi ve dışı rekabetçi pazarlamada, TC7’ler, çevre ve küresel olası müşteriler için arz değer zincirinde müşteri değeri yaratıcı iyi bir stratejik ortak haline dönüştürülebilirler. Bu durum, ilgili ülkelerin üretim faktörlerinin, ürün ve markalarının rekabetçi olarak değerlendirilmesine çok önemli bir katkı sağlayabilecektir. Böylesi bir katkı, firma ve ülkelerin ölçek ekonomisi için olumlu bir baz etkisi yaratabilecektir. Bu etkiyi arttırmada, dağıtım kanallarının ve lojistik yapının yeniden oluşturulması olanağı bulunabilir. Bunun sonunda, hem miktar, hem de ilgili ürün ve markaların fiyat stratejilerini de olumlu etkileyebilecektir.

4 Sonuç

Bu çalışmada, olmazı değil, olabilirliği dikkate alarak alternatif varsayımına destek olmak üzere TC-7STB'in oluşturulması gereği üzerinde durulmuştur. Böylesi bir birliklik için, öncelikle demokratik kolektif bir önderliğe ve doğru bir örgütsel oluşuma ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bunun gerçekleşmesi, fiziki/coğrafi engellerin aşılmasına olumlu katkı yapması beklenir. TC7-STB'nin gerçekleşmesi halinde, bu ülkelerin küresel alanda yeniden konumlandırılarak orijin imajlarının terfi edebileceği, faktör değerlerinin sinerjileri artırılarak kendi iç, çevre ve küresel pazarlarda rekabetçi olarak daha akışkan hale dönüşebileceği, bunun da ülkelerin büyüme ve toplumsal refah düzeylerini artırabileceği, mikro ölçekte firmalarının yeni girişim, ortaklık ve yatırımlarla ürün ve markalarının bünye içi, çevresi ve küresel pazarlarda pazarlama strateji ve faaliyetlerini iyileştirebileceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Asadov, P., 2007. "Foreign Investment and Economic Reform in Tajikistan", Problems of Economic Transition; 2007, 50, 6, p. 32-83.
- Badykova, N., 2005. "Regional Cooperation in Central Asia: A View from Turkmenistan", Problems of Economic Transition; Dec2005, Vol. 48 Issue 8, p62-95
- Economidio, C., Lei, V. and Netz, J.S., 2006. **International Advances in Economic Research**, 12, pp. 435-448
- Goldschmidt, N., 2006. "Culture and Economics", Intereconomics, 2006, pp. 176-188
- Hossain, and Naser, 2008. "Trade and Regional Integration: Analysis of the Effectiveness in the GCC", International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 1, 2, pp. 95-112.
- Kavass, I.I., 2008. "Azerbaijan's Path towards WTO Accession: Political Concerns, Technical Difficulties, National Attitudes (1997-2006). An Essay in the Form of a Country Report", Review of Central & East European Law, 33, 3, pp. 343-384.
- Karabulut, M. ve Karabulut, T., 2010, **Küresel Yönetim ve Pazarlama**, İstanbul: Papatya Yayın.
- Keegan W.Jhoss. and Green, M.C., 2008. **Global Marketing**, Pearson Int. Press, NJ, pp. 78-93.
- Kotler, P., Jatusriptak, S. and Maesincee, S., 2005. **Ulusların Pazarlanması**, (Çev.: Buğdaycı), 2. Baskı, T. İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Lane, P.R. and Milesi-Ferretti, G.M., 2007. "Europe and Global Imbalances", Economic Policy, 22, 51, pp. 519-573.
- Makhmutova, M., 2007. "The Budget Process in Caspian Countries: The Experience of Kazakhstan and Azerbaijan", Problems of Economic Transition, 50, 4, 24-65.
- Peters, T.J. and Waterman, R.H., 1984. **In Search of Excellence**, Warner Books, NY.
- Porter, M.E., 1990. The Competitive Advantage of Nations, The Macmillian Press Ltd, London.
- Şafak, Z., Bir Millet Altı Devlet, Hürriyet-i.g., 17.9.2010
- Theodoropoulos, T.E. and Vojinovic, B., 2005. "The Modern Theory of the Synergic Integration of the Factors of Growth in an Economic Union for European Corporations," Our Economy (Nase Gospodarstvo), 51, 1/2, pp. 90-95.
- Zaman, 2008. "Economic Effects of CEE Countries Integration into the European Union, Petroleum - Gas University of Ploiesti Bulletin", Economic Sciences Series, 60, 4, pp. 45-54.
- ---, Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM- Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 1996

- ---, CIA- The Factbook ülke –internet- verileri ve muhtelif DTM ve İGEME ülke raporları
- ---, AB-Güney Kore Anlaşması Türkiye'ye “Darbe”, Milliyet (i.g.), 19.9.2010

(*) Bugünkü durumu, 10. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi ile ilgili şu haber pek güzel yansıtıyor: “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül zirveye katılmayan Özbekistan’a, “Sizi de aramızda görmek istiyoruz” mesajı verdi. Çırağan Sarayı’nda dün yapılan zirveye hazırlık çalışmaları sırasında ve dışişleri bakanları buluşmasında çalışma dili olarak “İstanbul Türkçesi” kullanılırken, Gül’ün devlet başkanlarıyla düzenlediği ortak basın toplantısında Gül dışındaki devlet başkanları Rusça konuştu. Açılıшта konuşan Gül, şunları söyledi: “Biz artık bir milletiz ama 6 tane de devletiz. Bundan büyük bir gurur ve onur duyuyoruz. Türkçe konuşan ülkeler arasındaki hedef halkların menfaati, bölgesel işbirliği, istikrar ve huzur. Gözden irak olursak gönülden de irak oluruz. Göz göze, yan yana olduğumuzda, senede birkaç kez toplandığımızda, yan yana oturup istişareler yaptığımızda, gönüllerimizdeki yerlerimiz de daha güçlü devam edecek. Ortak davaya sahip çıkmaya yönelik siyasi irademiz tam. Sinerjimiz bu oluşumun itici gücü olacak.” (Şafak, 17.9.2010)

(**) Avrupa Birliği ile Güney Kore arasında 6 Ekim’de imzalanacak Serbest Ticaret Anlaşması’nın, Türkiye’yi olumsuz yönde etkileyeceği bildirildi. AB Haber’e konuşan uzmanlar Türkiye’nin, en önemli iki sektörü otomotiv ve tekstil alanlarında 1996’da AB ile tesis edilen Gümrük Birliği anlaşmasının ardından elde ettiği tüm kazançların, AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması sonrası yok olacağını ifade ediyorlar. Uzmanların AB Haber’e aktardığına göre, AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye’ye çok büyük bir etkisi olacak. Türkiye ile Güney Kore arasında Serbest Ticaret Anlaşması olmadığından dolayı Güney Kore malları Türkiye’ye AB üzerinden sıfır gümrük ile girerken Güney Kore’nin, Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamaya yanaşmadığı için Türk mallarının Güney Kore’ye gümrükle gireceği belirtiliyor... Bu arada, aynı uzmanlar, Türkiye ile Güney Kore arasında Serbest Ticaret Anlaşması görüşmelerinin ilk raundunun yapıldığına işaret ederlerken Türkiye’nin Gümrük Birliği sayesinde elde ettiği avantajların bir bir yok olduğuna dikkati çekiyorlar.

(***)İkinci ve üçüncü aşama: TC7-STB ile AVRASYA ve AB eksenli genişleme, bu bir başka çalışmanın konusunu oluşturacaktır.

(****) Bu değerlendirmeler CIA- The Factbook ülke verileri ve muhtelif DTM ve İGEME ülke raporlarından hareketle geliştirilmiştir.